

PREDGOVOR

Književno djelovanje Miroslava Krleže oduvijek je izazivalo kontroverzne sudove i tumačenja; devedesetih godina ta su se sporenja i pojačala. Kritici su danas ponajviše podvrgnuta politička opredjeljenja Krležina, njegov lenjinizam iz perioda *Plamena* i *Književne republike* i, osobito, nedvosmisleno priklanjanje J. Brozu-Titu i jugoslavenskoj samoupravnoj socijalističkoj utopiji nakon II. svj. rata. Književnika Krležu od takvih je prigovora lako obraniti, jer estetska vrijednost književnog djela ne zasniva se na političkim predilekcijama pisca: umjetničke vrijednosti po svojoj su prirodi transideologijske. Umjetnik se bavi totalitetom ljudskog iskustva, a to znači i političkim idejama i ideologijama, ali vrijednost njegovih djela ne ovisi o njegovim ideologijskim sklonostima, već o jezičnom umijeću, o vladanju književnim formama, o sposobnosti iscrtavanja semantički kompleksne slike svijeta. A budući da je Krleža neprijeporno velik umjetnik riječi, književnik koji je hrvatskomu jeziku (ne samo standardu već i kajkavskoj komponenti hrvatskoga jezičnog korpusa) podario neke od najvećih jezičnih umjetnina, njemu je osigurano visoko mjesto u Panteonu hrvatske umjetnosti.

Međutim, Krleža nije pisao samo književna djela, velik dio njegove esejističke i publicističke djelatnosti prožet je političkim angažmanom i historiografsko-politološkim analitičkim pristupom. Možemo li danas olako odbaciti taj dio Krležina opusa kao anakron? Jedan dio te Krležine produkcije nesumnjivo jest prožet ideologijskim idealima koji su izgubili povijesnu relevantnost (osobito politički eseji pisani nakon II. svj. rata), ali Krležu ne treba potpuno odbaciti ni kao političkog mislioca, njegovu političku esejistiku valja interpretirati u kontekstu vremena i prilika u kojima je nastajala; u takvom osvjetljenju ona će se pokazati intelektualno superiornom dobromu dijelu tada aktualne političke esejistike. S druge strane, u onim esejima i polemikama koji su nastajali tridesetih godina a posvećeni su temi odnosa umjetnosti i ideologije i danas možemo uočiti produktivnu intelektualnu jezgru; odbacivanjem svakog oblika ideološke instrumentalizacije, ti će eseji biti trajna intelektualna potpora umjetnicima koji su branili nezavisnu poziciju odupirući se pritisku političkih nalogodavaca.

Krležin književni opus nosi u sebi »subverzivnu energiju« koju često imaju djela velikih umjetnika: on kompleksnim prikazom slike zbilje nadrašta osobne političke nazore autora; tako su Krležin ciklus o Glembajevima i njegovi romani dugo bili tumačeni kao kritika građanskog društva, prikaz njegova etičkog pada i biološke degeneracije, ali upravo ta djela jesu jedan od rijetkih primjera umjetničkog modeliranja građanskog svijeta u hrvatskoj književnosti; nitko nije tako uspješno izrazio ne samo »krizu svijesti« građanske klase već predstavio i kompleksnu sliku klase koja se, uza sve individualne devijantne karakterne crte, ipak odlikuje i civilizacijskim rafinmanom, obrazovanjem i estetiziranim ukusom. Uostalom i sam se Krleža opire uobičajenoj interpretaciji ciklusa o Glembajevima kao kritike dekadentnoga građanstva: »Da smo kojom srećom imali našu građansku klasu na visini ove tako ,odiozne glembajevštine', naslijedili bismo bili jednu zamjernu civilizaciju, što na žalost nije bio slučaj« (P. Matvejević, *Razgovori s Miroslavom Krležom*).

Krleža je po temama svojih djela, po jeziku i idejama nesumnjivo »građanskiji« pisac od bilo kojega drugog hrvatskog književnika njegova doba; po svojem stvaralačkom prosedeu

s umjetničkim ozračjem srednje Evrope između dvaju svjetskih ratova. Stoga današnja nastojanja da se na razvalinama neuspjeloga socijalističkog eksperimenta konstituiraju nova građanska paradigma hrvatske kulture i društva u cjelini, nužno moraju voditi računa o piscu koji je svojim književnim radom visoku građansku klasu uveo u obzor hrvatske književnosti.

Leksikografski zavod objavljuje ovu enciklopediju posvećenu velikomu hrvatskom književniku, čije umjetničko djelo i danas može biti inspirativno, u povodu stote obljetnice njegova rođenja, odužujući se time Miroslavu Krleži kao svom utemeljitelju, dugogodišnjem ravnatelju i redaktoru enciklopedijskih izdanja. Okupili smo oko ovoga enciklopedijskog projekta naše najvrsnije povjesničare književnosti, kritičare i teoretičare, krležologe koji su u prvom svesku enciklopedije obradili oko 1000 enciklopedijskih članaka; drugi će svezak sadržavati približno toliko članaka i dodatak s integralnom bibliografijom Krležinih djela i popisom literature o njemu. U enciklopediji obrađujemo pojedinačno sve Krležine važnije tekstove (manje važni obrađeni su u skupnim člancima: INTERVJUI, KORESPONDENCIJA, RATNA PUBLICISTIKA). Obradujemo i sve književne žanrove kojima se Krleža bavio (npr. DNEVNIK, DRAME, ESEJI, NOVELE, POEZIJA, POLEMIKE, PUTOPISI, ROMANI), sve poetske cikluse, sve važnije knjige (one u kojima se prvi put pojavljuju određeni Krležini tekstovi). U posebnim člancima obrađena su i najvažnija Krležina izražajna sredstva (npr. ANTITEZA), u velikim kompleksnim natuknicama obrađen je Krležin odnos prema jeziku (JEZIK) i njegov autorski stil (STIL). U nizu natuknica predstavljena su osnovna tematska područja Krležina interesa (HISTORIJA, GLAZBA, LIKOVNA UMJETNOST itd.). U članku KAZALIŠTE analiziraju se Krležini stavovi o kazališnoj umjetnosti te izlaže povijest kazališnih uprizorenja njegovih djela, u članku FILM obrazlažu Krležini pogledi na film, analizira njegov rad na filmskim scenarijima i daje pregled filmova radenih po motivima Krležinih djela te dokumentarnih filmova posvećenih Krleži.

Donosimo pojedinačne članke o svakom časopisu koji je Krleža uređivao, u kojemu je surađivao, te o najvažnijim časopisima i novinama u kojima su objavljivani kritički i polemički tekstovi o Krleži. Objavljujemo i kompleksne sintetske članke ČASOPISI i NOVINE, u kojima predočujemo povijest Krležina uređivanja časopisa i suradnje u njima, te pisanja za novine.

Obradujemo sve važnije institucije (npr. DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA, HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI, HRVATSKO NARODNO KAZALIŠTE, LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD, MATICA HRVATSKA) koje su bitne za javnu djelatnost Krležinu. Posebni članci posvećeni su važnijim političkim strankama i stranačkim prvacima koji su obilježili razdoblje u kojem je Krleža stvarao.

Biografski podaci o Miroslavu Krleži bit će prezentirani u opsežnom članku ŽIVOTOPIS MIROSLAVA KRLEŽE, koji objavljujemo u drugom svesku enciklopedije.

Donosimo enciklopedijske članke o svim važnijim povijesnim osobama o kojima je pisao M. Krleža, o svim osobama koje su presudno utjecale na njegovu biografiju ili književno djelo, potom biobibliografske enciklopedijske članke o svim književnicima i kritičarima koji su pisali o Krleži.

U povijesti svjetske enciklopedistike postoji samo desetak edicija ovoga tipa; stoga ova enciklopedija svjedoči o dosegnutoj razini hrvatske znanosti o književnosti te o svestranosti i profesionalnom umijeću djelatnika Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža«.